

וישכון מקדם לגן עדן

הרב ארי דוד קאהן

ט' באב התשע"ט

1. ספר ירמיה פרק יז

(כז) ואם לא תשמעו אלי לקדש את יום השבת ולבלתי שאת משא ובא בשערי ירושלים ביום השבת והצתי אש בשעריה ואכלה ארמנות ירושלים ולא תכבה:

2. תלמוד בבלי מסכת שבת דף קיט/ב

אמר רב יהודה בריה דרב שמואל, משמיה דרב, אין הדליקה מצוייה אלא במקום שיש חילול שבת, שנאמר, (ירמיה יז) "ואם לא תשמעו אלי לקדש את יום השבת, ולבלתי שאת משא וגו', והצתי אש בשעריה, ואכלה ארמנות ירושלים ולא תכבה". מאי "ולא תכבה"? אמר רב נחמן בר יצחק, בשעה שאין בני אדם מצויין לכבותה. אמר אביי, לא תכבה ירושלים, אלא בשביל שחללו בה את השבת, שנאמר, (יחזקאל כב:כ) [פניהם חמסו תורתו ונסללו קדשי בין קדש לחל לא הכדילו ובין השמא לטהור לא הודיעו] ומשבתותי העלימו עיניהם, ואחל בתוכם".

3. רמב"ם יד החזקה הלכות שבת פרק ל:טו

השבת ועבודת פוכבים ומזלות כל אחת משתייהן שקולה פנגד שאר כל מצות התורה. והשבת היא האות שבין הקדוש ברוך הוא ובניניו לעולם. לפיכך כל העובר על שאר המצות הרי הוא בכלל רשעי ישראל. אבל המחלל שבת בפרהסיא הרי הוא פעובד עבודת פוכבים ומזלות ושניהם פעובדי פוכבים ומזלות לכל דבריהם. לפיכך משבח הנביא ואומר אשרי אנוש יעשה זאת וכן אדם יחזיק בה שמר שבת מחללו וגו' (ישעיה נ"ב). וכל השומר את השבת כהלכתה ומכבדה ומענגה כפי פחו ככר מפרש בקבלה שזכרו בעולם הזה יתר על השכר הצפון לעולם הבא. שנאמר (ישעיה נ"ח:י"ד) אז תתענג על ה' והרפכתיה על במתי ארץ והאכלתיה נחלת יעקב אביה כי פי ה' דבר.

4. ספר ישעיה פרק נח

(יג) אם תשיב משבת רגלך עשות חפציה ביום קדשי וקראת לשבת ענג לקדוש ה' מקבד וכבדתו מעשות דרכיה ממצוא חפצה ודבר דבר: (יד) אז תתענג על ה' והרפכתיה על במותי ארץ והאכלתיה נחלת יעקב אביה כי פי ה' דבר:

5. בראשית פרק ב

(ג) ויברך אלהים את יום השביעי ויקדש אתו כי בו שבת מכל מלאכתו אשר ברא אלהים לעשות: ... (ה) וכלו שיש השדה טרם יהיה בארץ וכל עשב השדה טרם יצמח כי לא המטיר ה' אלהים על הארץ ואדם אין לעבד את האדמה: ... (ז) ויצר ה' אלהים את האדם עפר מן האדמה ויפח באפו נשמת חיים ויהי האדם לגפוש חיה: (ח) ויטע ה' אלהים גן בעדן מקדם וישם שם את האדם אשר יצר: (ט) ויצמח ה' אלהים מן האדמה פליעץ נחמד למראה וטוב למאכל ויעץ הסיים בתוך הגן ועץ הדעת טוב ורע: ... (טו) ויחן ה' אלהים את האדם וינחהו בגן עדן לעבדה ולשמרה: (טז) ויצו ה' אלהים על האדם לאמר מכל עץ הגן אכל תאכל: (יז) ומעץ הדעת טוב ורע לא תאכל ממנו כי ביום אכלך ממנו מות תמות: (יח) ויאמר ה' אלהים לא טוב היות האדם לבדו אעשה לו עזר כנגדו: ... (כג) ויאמר האדם זאת הפעם עצם מעצמי ובשר מבשרי לזאת יקרא אשה כי מאיש לקחה זאת: (כד) עליכן יעזב איש את אביו ואת אמו וידבק באשתו והיו לבשר אחד:

6. בראשית פרק א

(ג) ויאמר אלהים יהי אור ויהי אור: (ד) ויברא אלהים את האור כייטוב ויבדל אלהים בין האור ובין החושך: (ה) ויקרא אלהים לאור יום ולחושך קרא לילה ויהי ערב ויהי בקר יום אחד: פ (ו) ויאמר אלהים יהי רקיע בתוך המים ויהי מבדיל בין מים למים: (ז) ויעש אלהים את הרקיע ויבדל בין המים אשר מתחת לרקיע ובין המים אשר מעל לרקיע ויהי יום: (ח) ויקרא אלהים לרקיע שמים ויהי ערב ויהי בקר יום שני: פ ... (כז) ויברא אלהים את האדם בצלמו בצלם אלהים ברא אתו זכר ונקבה ברא אתם: (כח) ויברך אתם אלהים ויאמר להם אלהים פרו ורבו ומלאו את הארץ וכבשה

וירדו בדגת הים ובעוף השמים ובכל חיה הרמשות על הארץ... (לא) וירא אלהים את כל אשר עשה ונהנה טוב מאד ויהי ערב ויהי בקר ויום הששי: פ

7. בראשית פרק ב, ה

...כי לא המטיר ה' אלהים על הארץ ואדם אין לעבד את האדמה:

8. רש"י בראשית פרשת בראשית פרק ב

כי לא המטיר - ומ"ט לא המטיר? לפי שאדם אין לעבד את האדמה, ואין מפיר בטובתם של גשמים, וכשבא אדם ונדע שהם צרף לעולם, התפלל עליהם וירדו וצמחו האילנות והדשאים:

9. חזקוני בראשית פרק ב פסוק טו

לעבדה להשקותה. ולשמרה שלא ירמסוה רגלי בהמה וחיה שעדיין לא היו שם להט חרב והכרובים. ד"א לעבדה על שם ששת ימים תעבוד. ולשמרה על שם שמור את יום השבת וכן הוא לעבדה בששת ימי המעשה ולשמרה ביום השבת שאין בו עבודה.

10. [רבינו] בחיי בראשית פרק ב פסוק טו

ויש לך לדעת כי לשעור תענוג האדם בגן, עתיד העולם שיחזור לתחיית המתים, כי בני תחיית המתים יתענוגו כאחת הגוף והנפש ויהיו הרוב בתענוג הנפש ומעט בתענוג הגוף, כאדם הראשון קודם שחטא, ולכך נתחייב שיחיה חיים ארוכים או חיים נצחיים, כי אז יחזור העולם לשלמותו כשהיה. וטעם "לעבדה ולשמרה" יחזור אל אדמת הגן.

וע"ד המדרש: (פדר"א יב) לעבדה ולשמרה, מה עבודה היתה בתוך הגן שאמר "לעבדה", שמא תאמר לזמור כרמים ולחרוש ולשדד האדמה או לקצור או לעמר והלא כל האילנות נצמחים מאליהם. שמא תאמר יש מלאכה בג"ע והלא נהר מושך ויוצא מעדן, שנאמר: (בראשית ב, י) "ונהר יוצא מעדן להשקות את הגן", ומה לעבדה, אלא לעסוק בד"ת ולשמור כל המצוה, שנאמר: לשמור את דרך עץ החיים, ואין עץ החיים אלא תורה, שנאמר: (משלי ג, יח) "עץ חיים היא למחזיקים בה". לעבדה ולשמרה, זו שבת, לעבדה, שנאמר: (שמות כ, ט) ששת ימים תעבוד, ולשמרה, דכתיב: (דברים ה, יב) שמור את יום השבת. לעבדה ולשמרה, אלו הקרבנות, לעבדה, דכתיב: (שמות ג, יב) "תעבדון את האלהים על ההר הזה", ולשמרה, דכתיב: (במדבר כח, ב) "תשמרו להקריב לי במועדו".

11. ספר עקידת יצחק - שער נה

והוא המצא לזה היום הנכבד סגולה נפלאה לעזר ולהועיל לכל מבקש חכמה ותורה, לפי שהיום הגדול והקדוש הזה הוא רושם ורמז אל הספירה השביעית הנקראת שבת, והיא כפרוזדור אל הטרקלין העליון הנקרא שבת הגדול שנדבר בו אחר זה. ולפי זה נמצא שהשבת הזה היא מקור הברכות והקדושות, וממנה יקבלו הקדושה כל מועדי ה' המקודשים.

12. ויקרא פרק כד, ה-ט

(ח) ביום השפּת ביום השפּת יִעֲרְכְּנוּ לִפְנֵי ה' תְּמִיד מֵאֵת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל בְּרִית עוֹלָם: (ט) וְהִיְתֵהּ לְאֶהָרֹן וּלְבָנָיו וְאֶכְלְהוּ בְּמִקְוֵם קֹדֶשׁ כִּי קֹדֶשׁ קֹדָשִׁים הוּא לֹא מֵאֲשֵׁי ה' חֻק־עוֹלָם:

13. העמק דבר ויקרא פרק כד

(ח) ברית עולם. ברית שבת הוא שישראל לא יתעסקו בפרנסה רק יתענוגו על ה' מן המוכן, ונגד זה ברית שבת, שהקב"ה משפיע בשבת ברכת שבוע הבא, ולזה בא הרמז בלחם הפנים שהונח בשבת והיה בו ברכה באכילתו, ומשם חל ברכה לכל יושבי ארץ ישראל, וע' בס' שמות ל"א ט"ז: (ט) חק עולם. כ"פ נתבאר דחק לישני דמזוני, כדאיתא ביצה רפ"ב, והכי משמעו כאן דלחם הפנים מביא מזון ושפע ברכה בעולם. והיינו דאמרינן על שבת קדש כי היא מקור הברכה. ומש"ה ה' הזהיר הקדוש ברוך הוא שלא לעסוק בפרנסה כלל בשב"ק, אפילו בדבר שאינו מלאכה, והוא משום שהוא המקור ושורש הפרנסה, ולא יתכן להפוך בגידול השורש בארץ:

14. שמות פרק לא, יב-יח

(יב) וַיֹּאמֶר ה' אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: (יג) וְאַתָּה דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר אַךְ אֶת־שִׁבְתִּי תִשְׁמְרוּ כִּי אוֹת הוּא בְּיָנֶי וּבְיָנֵיכֶם לְדַרְתֵּיכֶם לְדַעַת כִּי אֲנִי ה' מְקַדְּשְׁכֶם: (יד) וְשִׁמְרְתֶם אֶת־הַשִּׁבְתָּ כִּי קֹדֶשׁ הוּא לָכֶם

מקלליה מות יומת פי פלהעלשה בה מלאכה ונכרתה הנפש ההוא מקרב עמיה: (טו) ששת ימים יעשה מלאכה וביום השביעי שבת שבתון קדש לה' פלהעלשה מלאכה ביום השבת מות יומת: (טז) ושםרו בגי' ישראל את השבת לעשות את השבת לזרתם ברית עולם: (יז) ביני ובין בני ישראל אות הוא לעולם פיששת ימים עשה ה' את השמים ואת הארץ וביום השביעי שבת וינפש: ס (יח) ויתן אל משה פכלתו לדבר אתו בהר סיני שני לחת העדת לחת אבן כתבים באצבע אלהים:

15. העמק דבר שמות פרק לא:יז

ביני ובין בני ישראל אות היא לעולם. במה שאוה"ע רואין שישראל נזהרין בשבת ממלאכה, בזה אות היא לכל העולם כי ששת ימים וגו', שישכילו דרך משום זה הזהיר הקדוש ברוך הוא לישראל, ומזה גייע כבוד ה' לכל הארץ, וזהו התכלית מכלל הבריאה, על כן החמיר הקדוש ברוך הוא בקדושת שבת כל כך: **וינפש.** קאי על העולם, שהיה מעשה שמים וארץ בנפשה, שלא נעשה בו דבר חדש בבריאה. ולא נזכר כאן ואת כל אשר במ כמו בפ' זכור, משום שלא נזכר כאן מצוה דברכה וזכירה, אלא אזהרה על שביתה כמש"כ שם ובס' בראשית פ' ויכול:

16. תלמוד בבלי מסכת ביצה דף טז עמוד א

דאמר רבי שמעון בן לקיש: נשמה יתרה נותן הקדוש ברוך הוא באדם ערב שבת, ולמוצאי שבת נוטלין אותה הימנו, שנגמר: (שמות לד) "שבת וינפש", כיון ששבת, ווי, אבדה נפש.

17. רש"י מסכת ביצה דף טז עמוד א

נשמה יתרה - רחב לב למנוחה ולשמחה, ולהיות פתוח לרוחה, ויאכל וישתה ואין נפשו קצה עליו.
וינפש - דרשינו לה: אוי על הנפש שהלכה לה:

18. בראשית פרק ג, יא-כד

(יא) ויאמר מי הגיד לה' פי עירם אמה המוהעץ אשר צויתיה לבלתי אכל ממנו אכלת: (יב) ויאמר האדם האשה אשר נתתה עמדי הוא נתנה לי מוהעץ ואכל: (יג) ויאמר ה' אלהים לאשה מהזאת עשית ותאמר האשה הנתת השיאני ואכל: (יד) ויאמר ה' אלהים אלה הנחש פי עשית זאת ארור אתה מכל הבהמה ומכל חית השדה על גחונך תלך ועפר תאכל פלימי תייה: (טו) ואיבהו אשית בינה ובין האשה ובין זרעה ובין זרעה הוא ישופך ראש ואתה תשופנו עקב: ס (טז) אלה האשה אמר הרבה ארבה בעבונך והרבה בעצב תלדי בגים ואלא אישף תשוקתך והוא ימשלך: ס (יז) ולאדם אמר כי שמעתי לקול אשתי ותאכל מוהעץ אשר צויתיה לאמר לא תאכל ממנו ארורה האדמה בעבונך בעצבון תאכלנה כל ימי תייה: (יח) וקוץ ודרדר תצמיח לה ואכלת את עשב השדה: (יט) בזעת אפיה תאכל לחם עד שובך אלה האדמה כי ממנה לקחת פיי עפר אתה ואל עפר תשוב: (כ) ויקרא האדם שם אשתו ה' אלהים הן האדם הנה פאחד ממנו לזעת טוב ורע ועתה פוילשח ידו ולקח גם מעץ החיים ואכל ותי לעלם: (כג) וישלחתהו ה' אלהים מגויעדן לעבל את האדמה אשר לקח משם: (כד) ויגרש את האדם וישכון מקדם לגויעדן את הפרבים ואת להט החרב המתהפכת לשמר את דרך עץ החיים:

19. רמב"ם יד החזקה הלכות שבת פרק ל:יז

תשמיש המטה מענג שבת הוא. לפיכך עונת תלמידים חכמים הבריאים משמשין מלילי שבת ללילי שבת.

20. מדרש תהלים - מזמור צב

מזמור שיר ליום השבת. ... (שמות כ, ח) זכור את יום השבת. והן מכבדין אותו במאכל ומשתה ובכסות נקיה, שנאמר (ישעיה נח, יג) וקראת לשבת עונג. ולא עוד, אלא כשהוא נכנס אנו מקבלין אותו בשירין ובזמירין, שנאמר, מזמור שיר ליום השבת. בשש שעות בערב שבת נכנס אדם בגן עדן, והיו מלאכי השרת מקלסין לפניו ומכניסים אותו. א"ר לוי, כשעבר אדם על צווי של מקום ישב לו בדין לספק לו. כיצד, את מוצא, בערב שבת נברא אדם הראשון. שעה ראשונה, עלה במחשבה. שניה, נמלך עם מלאכי השרת. שלישית, כנס עפרו. ברביעית, גבלו. חמישית, עשאו גולם. ששית, רקמו. שביעית, נפח בו נשמה. שמינית, העמידו על רגליו. תשיעית, צוהו. עשירית, חטא. אחת עשרה,

נידון. שתים עשרה, נתגרש. בא ליתן לו איפופסין, נכנס השבת פינהו משם, והיו מלאכי השרת קוראין לו, (תהלים מט, יג) אדם ביקר בל ילין נמשל כבהמות נדמו. נדמו שניהם. בא יום שבת נעשה לו סניגור, ואמר לפני הקב"ה, רבון העולמים בששת ימי המעשה לא נענש אדם בעולם ובי אתה מתחיל, זו היא קדושתו וזו היא מנוחתו. ובשביל השבת ניצל מדינה של גהינם. כיון שראה אדם כחה של שבת, בא אדם לומר הימנון לשבת, מזמור שיר ליום השבת. אמר לו השבת, לי אתה אומר הימנון אני ואתה נאמר הימנון להקב"ה, שנאמר, טוב להודות ליי':

21. תלמוד בבלי מסכת מגילה דף לא עמוד ב

אמר רב הונא, [שם ע"ב] ראש חדש אב שחל להיות בשבת, מפטירין, (ישעיה א) "חֲדָשִׁיכֶם וּמוֹעֲדֵיכֶם שְׁנֵאָה נִפְשִׁי, הֵיוּ עָלַי לְטָרַח", מאי "הֵיוּ עָלַי לְטָרַח"? אָמַר הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא, לֹא דָן לָהֶם לְיִשְׂרָאֵל שְׁחוּטָאִין לְפָנַי, אֶלָּא שְׁמַטְרִיחִין אוֹתִי לִידַע אִיזוֹ גְזֵרָה קָשָׁה אָבִיא עֲלֵיהֶם:

22. חתם סופר על שמות פרק לה פסוק א

ויקהל משה וגו' אלה הדברים אשר ציוה ה' לעשות אותם אחז"ל לעשות את השבת כל המשמר כהלכתו כאלו עשה את השבת [מכילתא כי תשא], יש לפרש דהמחלל שבת מטריח הקב"ה כפירש"י חֲדָשִׁיכֶם וּמוֹעֲדֵיכֶם שְׁנֵאָה נִפְשִׁי הֵיוּ עָלַי לְטָרַח שבחדש ומועד ה' חוטאים ומטריחים הקב"ה לגזור גזירות רעות ר"ל [ע' מהרש"א בשבת קמ"ה ע"ב] נמצא ביום מנוחה הטריחו להקב"ה אמנם המשמר שבת כאלו עושה שבת שמנחיל מנוחה ואינו מטריח, וזה שייך טפי הכא בהאי פרשתא ויקהל משה שבשבת יקהילו קהלות ברבים לדרוש ולהזהיר העם לבל יחטאו ויאשמו ועי"כ אלה הדברים אשר ציוה ה' לעשות אותם שעושה שבת ומנוחה לחיי העולמים ית"ש. [תצד"ק]:

23. מהרש"א על שבת דף קמה/ב

והשבתי כל משושה כו'. לכאורה קשה דבאותה קללה בא"י הוזכר נמי חדשה ושבתה וא"כ הל"ל דבבל נמי לא היה באותה קללה של חדשה ושבתה וי"ל דכל משושה משמע דלא קאי רק אחגה דסמיך ליה דכתיב ביה שמחה בתורה ולמילי אחרנייתא קאמר והשבתי חדשה ושבתה וק"ל: וכתוב חדשיכם ומועדיכם וגו'. משום דכתיב במועדים אלה מועדי ה' וגו' ר"ל שגם השמחה יהיה לה' לשם שמים אבל חדשיכם ומועדיכם הם שאתם משמחים בהם שלא לש"ש והיו עלי רק לטורח לידע איזו גזירה אביא עליהם מאחר שהם מקיימים שמחת יו"ט אלא שאינו לש"ש רק להרבות ולמלא תאותם ואמר שזו הגזירה מביא הקב"ה אין לך כל רגל ורגל כו' שחיל המלך יטלו סעודתם ומבטל מהם שמחתם שהיה להם שלא לש"ש ודו"ק:

24. ספר יראים סימן תי [דפוס ישן - צח]

מורא שבת. כשם שצוה הב"ה לתת מורא וכיבוד למקדש כך צוה לתת לשבת שהרי הוקשו זה לזה דכתיב את שבתותי תשמורו ומקדשי תיראו ומהו מורא שבת שיחשוב אדם בלבו לכבד את השבת ולשמור ולהיות חרד על הדבר ולא מן השבת אתה ירא אלא ממי שהזהיר על השבת.

25. תלמוד ירושלמי (וילנא) מסכת דמאי פרק ד:א

מתני' - הלוקח פירות ממי שאינו נאמן על המעשרות מעם הארץ וְשָׂכַח לְעֶשְׂרֵן דמאי, והגיע יום שבת, ובשבת לא מעשרים כי מתקן את הפירות לאכילה שוֹאֵלוּ בְשַׁבָּת וְאוֹכְלֵי עַל פִּי. חֲשִׁיכָה מוֹצָאֵי שַׁבָּת, לֹא יֹאכְל עַד שְׁיַעֲשֹׂר ... גמ' - חֲבָרִיָּא אֲמַרוּ בְּשֵׁם רַבִּי יוֹחָנָן, מִפְּנֵי כְבוֹד שַׁבָּת הִתִּירוּ אֶם מִפְּנֵי כְבוֹד שַׁבָּת, לָמָּה לִי שׁוֹאֵלוּ? מִדּוּעַ צָרִיךְ לְשׂוֹאֵל, הֲרֵי הַמוֹכֵר אֵינוֹ נֹאמֵן עַכְשָׁיו יוֹתֵר, וְאִם מִפְּנֵי כְבוֹד הַשַּׁבָּת, תִּתִּיר לוֹ גַּם בְּלִי שִׁישָׁאֵל! וְעוֹנָה ע"י עֵילָה ר' בִּיבִי בְּשֵׁם

רבי חנינא אימת שבת עליו והוא אומר אמת.

26. סדור תפלה נוסח ספרדי - סדר זמירות ליל שבת: שבת היום לה'

הנה יום גאולה, יום שבת אם תשמרו, והייתם לי סגולה, לינו ואחר תעברו, ואז תחיו לפני, ותמלאו צפוני: - שבת היום לה':

חזק קריתי, אל אלהים עליון, והשב את ננתי, בשמחה ובהגיון, ישוררו שם רנני, לויי וכחני, ואז תתענג על ה': - שבת היום לה':